

Pontanus' og Meursius' *Danmarkshistorier*

NOGLE BETRAGTNINGER OVER DERES PLADS I HISTORIOGRAFIENS HISTORIE

AF

KAREN SKOVGAARD-PETERSEN

Indledning

I 1630'erne udkom to latinske danmarkshistorier.¹ Begge forfatterne var ansat af Christian IV som kongelige historiografer, og begge var hollandske lærde, henholdsvis Johannes Pontanus (1571-1639), der også havde danske aner, og Johannes Meursius (1579-1639). Pontanus' værk, der går fra de tidligste tider frem til 1448, *Rerum Danicarum libri decem*, udkom i 1631 i Amsterdam. Meursius havde året forinden udsendt første del af sit værk, en skildring af de tre første oldenborgske kongers regering, 1448-1523, trykt i København, og i 1638 fulgte så hans samlede skildring fra de ældste tider op til 1523, *Historia Danica*, der udkom i Amsterdam.

Med udgivelsen af disse to danmarkshistorier gik en gammel drøm i opfyldelse. I næsten 100 år havde den danske regering med vekslende intensitet engageret sig i at få frembragt en tidssvarende danmarkshistorie på latin. Historien om Svanings, Vedels, Kragts og Venusins forgæves bestræbelser på, i mere eller mindre tæt samarbejde med regeringen, at tilvejebringe den ønskede danmarkshistorie er velkendt. Kro-

¹ Artiklen er en let udvidet bearbejdelse af en prøveforelæsning holdt over opgivet emne i forbindelse med disputatsforsvar februar 1999 i Bergen. Emnet ligger tæt op ad disputatsen, hvis titel er: *Historiography at the Court of Christian IV (1588-1648). The Latin Histories of Denmark by Johannes Pontanus (1571-1639) and Johannes Meursius (1579-1639)*. Disputatsen forventes at foreligge i bogform i løbet af 2000 (Museum Tusulanums forlag).

Afhandlingen er først og fremmest en læsning af Pontanus' og Meursius' *Danmarkshistorier* ud fra en idehistorisk, litterær og politisk-ideologisk synsvinkel. I prøveforelæsningen blev jeg bedt om at reflektere over større udviklingslinjer i historiografiens historie med udgangspunkt i Pontanus' og Meursius' værker.

nen på værket blev Huitfeldts skelsættende *Danmarks riges krønike*, der udkom i årene omkring 1600. Men Huitfeldt leverede ikke, heller ikke efter egen opfattelse, det endelige produkt. Hans værk var på dansk, ikke på latin; dermed var det ikke tilgængeligt for den vigtige målgruppe der udgjordes af udenlandske diplomater, politikere og intellektuelle, og dermed levede det heller ikke op til de retoriske krav der stilledes til den nye nationalhistorie. Det at Jon Jacobsen Venusin blev ansat som kongelig historiograf i 1602, da størsteparten af Huitfeldts danmarkshistorie forelå trykt, er et tydeligt udtryk for at den danske regering ikke anså opgaven for fuldført. Det blev den først med udgivelsen af Pontanus' og Meursius' *Danmarkshistorier*.²

Dette tiltrods har interessen for dem været yderst begrænset blandt danske historikere i de sidste par hundrede år. De har levet et hensygnende liv i litteraturhistoriske og historiografiske oversigter, ofte affejet som retoriske paradenumre. De blev ikke alene ofre for den almindelige forsømmelse af den latinsprogede del af nationallitteraturen, men også, og sikkert især, affejet fordi de ikke var interessante som kilder til de perioder de skrev om; de to værker bygger i vidt omfang, direkte eller indirekte, på materiale som kendes fra ældre kilder.

Men Pontanus' og Meursius' *Danmarkshistorier* gør – naturligvis, vil man sige idag – krav på at blive læst i egen ret, på at blive betragtet idehistorisk og litterært, som storstilede udtryk for Christian IV-tidens kulturelle satsning. I min afhandling (jf. note 1) har jeg undersøgt dem udfra en række synsvinkler – deres politiske og religiøse budskab, deres placering i forhold til samtidig historiografi, deres sproglige og stilistiske karakteristika – og på det grundlag forsøgt at anlægge nogle helhedsbetragtninger på de to danmarkshistorier hver især og på deres indbyrdes forhold.

Et udgangspunkt for mine studier har været at finde et svar på hvorfor der nu pludselig kom hele to danmarkshistorier. Pontanus blev ansat som kgl. historiograf i 1618, og seks år senere trådte Meursius ind på scenen i den dobbelte rolle som professor ved Sorø Akademi og kgl. historiograf. Det har muligvis været planen fra kansleren Christen Friis' (1581-1639) side – det var ham der var den drivende kraft i organisationen af de kgl. historiografers arbejde – at de to skulle tage sig af forskellige perioder af Danmarks historie, Pontanus den tidlige historie og Meursius de oldenborgske kongers historie; på den anden side ser det

² Som det også fremhæves i den nyeste oversigt over dansk historiografi i 16-17. årh., Torben Damsholts 'Den nationale magtstat', *Historiens Historie (Danmarks Historie 10)*, s. 53-104 (Kbh. 1992).

dog ud til at Pontanus hele tiden, også efter Meursius' ansættelse, forestillede sig at han skulle skrive en fuld danmarkshistorie helt op til Christian IV selv.³ Hvorom alting er, besluttede kansleren omkring 1630 at både Meursius og Pontanus skulle skrive en danmarkshistorie fra de tidligste tider.

En del af forklaringen på denne dobbelte satsning ligger givetvis i de to værker selv. De er nemlig på mange punkter forbløffende forskellige, ikke hvad angår politiske udsagn, men på det litterære og historiografiske område. Det ser ud til at kansleren har ønsket at de to i en række henseender har skullet supplere hinanden.

Den italiensk-engelske lærdomshistoriker Arnaldo Momigliano har i flere artikler beskæftiget sig med de antikvariske studier i det 16.-17. årh.s Europa og fremhævet skellet mellem den lærde antikvar med sine detailstudier og sit brede interessefelt og den retoriske og moralsk orienterede historieskriver, fokuseret på den politiske sfære, og han sporer denne arbejdsdeling tilbage til antikken, til Thucydids knæsættelse af politisk fokuseret historieskrivning i det 4. årh. f. Kr.⁴ Pontanus' og Meursius' *Danmarkshistorier* er på mange måder udtryk for forskellige opfattelser af historieskrivningens opgave, groft set svarende til Momiglianos skelnen. De repræsenterer den stadige spænding i vesteuropæisk historiografis historie, mellem på den ene side informationsrig, emnemæssig vidtfavnende, diskuterende historieskrivning (Pontanus) og på den anden side moraliserende, velformet, politisk fokuseret historieskrivning (Meursius).

Det er denne forskellighed som danner udgangspunkt for de følgende betragtninger, hvor jeg vil diskutere hvor typiske og atypiske de to danmarkshistorier forekommer i forhold til deres samtids historieskrivning; herunder vil jeg pege på nogle træk som generelt adskiller tidlig moderne historieskrivning fra den forudgående middelalderlige. Jeg vil holde mig til at diskutere latinske historieværker, og stort set begrænse synsfeltet til historieværker der ligesom Pontanus' og Meursius' skildrer et folks eller en regions historie.⁵

³ For en nærmere diskussion af de vekslende planer for Pontanus' og Meursius' arbejde i 1620-30'erne, henvises til min afhandling.

⁴ A. Momigliano: 'Ancient history and the antiquarian', *Studies in Historiography* (London 1966) (1. udg. 1950), s. 1-39. 'The Herodotean and the Thucydidean Tradition', *The Classical Foundations of Modern Historiography (Sather Classical Lectures, vol. 54)* (Berkeley, Los Angeles, Oxford 1990), s. 29-53. I samme bind: 'The Rise of Antiquarian Research', s. 54-79.

⁵ Som udgangspunkt for mine studier i tidlig moderne historiografi har Ed. Fueters *Geschichte der Neueren Historiographie* (München, Berlin 1911) været en uundværlig oversigt.

Pontanus

Først et lille tilbageblik fra det 18. årh. Ludvig Holberg lader i sin utopiske roman *Niels Klim* (1741) titelpersonen rejse tilbage til Bergen efter endt eksamen i København og derfra ned til de underjordiske samfund. Hernede betror han på et tidspunkt nogle af de væsener han møder, at disputationer dér hvor han kommer fra som oftest omhandler de to gamle folkeslags skikke, sprog og klædedragt, og at han selv netop i tre meget lærde disputatser har behandlet disse gamle folkeslags tøfler.⁶ Faktisk havde grækernes og romernes fodbeklædning været genstand for en akademisk afhandling i København et halvt århundrede før Holberg skrev *Niels Klim*.⁷ Holbergs holdning til den slags emner er ikke til at tage fejl af. Han gør sin helt til specialist i et emne som ud fra oplysningstidens nyttebetragtning må have forekommet aldeles uden perspektiv.⁸

Det 17. årh.s beskæftigelse med fortiden er præget af lærde samlere. Disse lærde samlere, eller antikvarer, sørgede for en systematisk indsamling af viden om den græsk-romerske oldtid og om de enkelte europæiske landes oldtid. Kronologi, møntvæsen, jura, militærvæsen, sprog, skikke osv. var genstand for specialundersøgelser og afhandlinger.

En forudsætning for dette lærde boom var renæssancehumanismen i 14.-15. årh. De italienske humanister havde ihærdigt opsøgt og fundet antikke tekster i middelalderlige håndskrifter som havde ligget upåagtet i århundreder. Deres viden om romersk litteratur og dermed om den antikke verden blev i løbet af kort tid meget større end den man havde haft i middelalderen. Et af de aspekter man plejer at fremhæve som et nybrud i renæssancehumanismen er en stærkere fornemmelse eller sans for historisk forandring, en stærkere opfattelse af fortiden som fortidig og dermed anderledes. Renæssancehumanisterne udviklede i takt med deres overblik over den antikke litteratur en sans for periodisering, for at antikken var en bestemt epoke der kunne afgrænses i forhold til middelalderen. De begyndte at stille nye spørgsmål om den klassiske oldtid, om emner der gik på tværs af teksterne, og inddrage andre kildetyper end de litterære. Indenfor dette antikvariske felt skrev Flavio Biondo flere pionerværker i sidste del af det 15. årh., bla.

⁶ ... *testabarque me trinis eruditibus disputationibus commentatum in veteres earundem gentium crepidas*, Ludvig Holberg: *Nicolai Klimii Iter Subterraneum* (1741), kap. III (Ludvig Holbergs *Samlede Skrifter* 11, Kbh. 1931, s. 519).

⁷ Otto Sperlinsg: *De crepidis veterum nunc vulgo Pantoffelen dictis*, Kbh. 1698.

⁸ Sperlinsgs afhandling fremdrages talrige gange af Holberg som eksempel på ørkesløse, antikvariske studier. (Damsholt: 'Den nationale magtstat ...', s. 67).

Roma triumphans (1472) om religion, regering, militær, skikke i det gamle Rom.

En anden afgørende forudsætning for de antikvariske studier var en teknisk landvinding i midten af det 15. årh., nemlig trykkekunsten. I sin allerede klassiske bog *The Printing Revolution as an Agent of Change* (1979) har Elizabeth Eisenstein argumenteret for at trykkekunsten muliggjorde en række videnskabelige nybrud, fordi tekster ved at blive bevaret i trykt form kunne gives en langt mere sikker eksistens end hidtil, idet de blev mangfoldiggjort i hundredvis af ens eksemplarer. Derved blev de kendt af mange flere, inden for den lærde verden kunne man nu referere til ens udgaver, og læserne fik i et andet omfang end tidligere mulighed for at foretage sammenligninger mellem forskellige tekster, blive opmærksomme på indbyrdes modsigelser og foretage systematiske undersøgelser på tværs af mange tekster. Og det er netop det antikvarerne gør. Et skandinavisk eksempel er Niels Krag's store afhandling om Sparta fra 1593, hvori han på grundlag af en række græske kilder sammenskriver sin nye syntese.⁹

Ikke bare den græsk-romerske oldtid, men også andre europæiske lande blev i det 16.-17. årh. gjort til genstand for antikvariske studier. Der udkom en lang række lande- eller regionsbeskrivelser af antikvarisk orientering. Karakteristisk for dem er at de befatter sig med en mangfoldighed af emner, fx nationalkarakter, skikke, sprog, monumenter, næringsveje, og at de er organiseret tematisk og geografisk, ikke kronologisk.¹⁰ Pontanus' *Danmarkshistorie* indeholder det første store forsøg på at give en sådan omfattende, tematisk præsentation af Danmark.

Hovedvægten i disse landebeskrivelser ligger normalt på fortidsstoffet, men de bringer også information om samtidige forhold. Et eksempel er William Camdens store beskrivelse af England, *Britannia*, fra 1586.¹¹ Selv om hans værk primært handler om det tidlige England, er han bestemt ikke fremmed for moderne stof. Fx fletter han ind, da han kommer til byen Plymouth, at det var Francis Drakes hjemby – og at denne for nylig, i 1570'erne, gjorde sig bemærket ved at gennemføre en jordomsejling. Andre eksempler på sådanne national- eller regions-antikvariske værker er den tyske filolog og historiker Beatus Rhenanus'

⁹ Niels Krag: *De republica Lacedæmoniorum* (1593).

¹⁰ De antikvariske studier i Danmark i det 17. årh. er behandlet af Carl S. Petersen i hans *Den danske Litteratur fra Folkevandringstiden indtil Holberg* (Kbh. 1929), s. 554ff og af Torben Damsholt: 'Den nationale magtstat ...', s. 61-70.

¹¹ William Camden: *Britannia sive Florentissimorum regnorum, Angliæ, Scotiæ, Hiberniæ, et insularum adiacentium ex intima antiquitate Chorographica descriptio*, London 1590, (1. udg. 1586).

skildring af det gamle Germania, udgivet første gang 1531,¹² og den hollandske historiker Ubbo Emmius' geografiske beskrivelse af Frisland fra 1616.¹³ Emmius nævner i forordet en række nyere sådanne regions-antikvariske værker som har inspireret ham, og listen giver et godt indtryk af en blomstrende litteraturform. – Både Camdens, Rhenanus' og Emmius' værker har sat deres præg på Pontanus.

En del nationalhistorier i det 16.-17. årh., deriblandt Pontanus', indeholdt både en tematisk og en berettende del. Indenfor antik og middelalderlig historieskrivning var det almindeligt at indlede et historisk værk med en geografisk præsentation af det område hvis historie skulle skildres. I det 16.-17. årh. voksede disse præsentationer til længere afhandlinger af antikvarisk tilsnit, hvor området præsenteres tematisk og geografisk med vægt på det historiske perspektiv. Den skotske digter og historiker Georg Buchanan indleder således sin store *Skotlandshistorie* (1582) med en gennemgang af Skotlands beliggenhed, klima, afgrøder, bygninger, gamle og nye stednavne, befolkningens levevis før og nu (jagt, mad, drikke, sovevaner, våben, musik), sproget og dets oprindelse, en diskussion af hvem der først befolkede Skotland og meget mere. Derefter begynder så den berettende fremstilling.¹⁴ Den spanske humanist Johannes Mariana går til værks på samme måde i sin store *Spanienhistorie* fra 1592.¹⁵

Tilsvarende giver Pontanus, i den store tematiske del af sin *Danmarkshistorie*, et væld af oplysninger om danske forhold (og norske, men i meget mindre grad). Den politiske organisering, lærde mænd gennem historien, klima, afgrøder og næringsveje, bygninger, lovvæsen, nationalkarakter, sproget, de første indbyggere, navnet Danmark m.m.

Det er kendetegnende for disse tematiske landebeskrivelser at de er fulde af citater – fra antikke og senere forfattere, på latin og på folkesprog, i poesi og prosa. Også indskrifter og dokumenter citeres. Der opstilles lister og tabeller. Ofte er der illustrationer, fx kort, afbildninger af klædedragter eller mønter. De er også fulde af diskussioner. Et antikt vidnesbyrd om en lokalitet sættes op mod et andet, fx. Eller en moderne forfatters teori om et navns betydning drages i tvivl med henvisning til antikke autoriteter. Vi er med andre ord langt fra den klassiske historiografi, hvor kilderne ikke citeres men er bearbejdet til en ensartet prosa, og hvor henvisninger til andre forfattere er få.

¹² Beatus Rhenanus: *Rerum Germanicarum libri III*, Basel 1531.

¹³ Ubbo Emmius: *Rerum Friscarum Historia*, Leiden 1616.

¹⁴ G. Buchanan: *Rerum Scoticarum Historia libris XX descripta*, Edinburgh 1582.

¹⁵ J. Mariana: *De Rebus Hispaniae Libri XX*, Toletto 1592, (udv. udg. 1605).

Nu er der jo heller ikke tale om berettende fremstilling, men om geografisk og tematisk beskrivelse. Til den stillede der mindre retoriske krav. Det giver William Camden, forfatteren af den antikvariske englandsbeskrivelse *Britannia*, tydeligt udtryk for. Han undskylder i forordet den uelegante stil ved at gøre klart at man ikke inden for det han kalder *rei antiquariæ studium*, altså i en antikvarisk beskrivelse, kan rette sig efter de gængse forskrifter for historieskrivning.

Camden har også efterladt sig en stor berettende fremstilling af Elizabeth Is regering, altså et stykke samtidshistorie, *Annales*.¹⁶ For at kunne skrive den måtte han studere et væld af dokumentarisk materiale. Ikke desto mindre er alt bearbejdet til en ensartet prosa. Kun ganske sjældent bringer han citater – og da han første gang bringer et dokument i sin fulde ordlyd, sker det med den sigende undskyldning: »skønt mange nok vil synes at jeg forsynder mig mod historieskrivningens love«. ¹⁷ Det drejer sig om et brev fra paven til Elizabeth i 1560 om hendes forhold til romerkirken. Et andet citat er fra et dokument fra 1586, hvori en række stormænd udpeges til at holde forhør over Mary Stuart. Deres navne opregnes efter dokumentets ordlyd »da det kan være af interesse for eftertiden at kende de engelske stormænds rækkefølge og titler«. ¹⁸ Der er tydeligvis tale om undtagelser, om begivenheder af en sådan vigtighed at Camden, som han selv siger, bryder historieskrivningens love og lader dokumentariske hensyn vinde over stilistiske.

Pontanus, derimod, udviser slet ikke en lignende bevidsthed om disse love, om de forskellige retoriske krav til tematisk beskrivelse og berettende fremstilling. Også hans berettende fremstilling bugner af citater af mange slags (dokumenter, indskrifter, vers, prosatekster osv). Og han diskuterer, sammenligner forskellige teksters vidnesbyrd, henviser til andre forfatters divergerende oplysninger osv. I modsætning til Camden lader han kildernes uenighed komme op til overfladen. Han er snart argumenterende, snart berettende. Stilistisk ensartethed har han ikke tilstræbt, heller ikke i den berettende del.

Så vidt jeg har kunnet konstatere, er han faktisk atypisk blandt sine samtidige på det punkt. Niels Krag, som udover sit antikvariske værk om Sparta også skrev et stykke berettende historie om den danske konge Christian III, holder sig heri fuldstændig til princippet om ensartet

¹⁶ William Camden: *Annales rerum Anglicarum et hibernicarum regnante Elizabetha*, London 1615-27.

¹⁷ *Quas integras hic subjiciam, etsi in historiæ leges peccare nonnullis videar* (Camden: *Annales ...*, s. 58).

¹⁸ *cum seriem et attributa Procerum Angliæ, posterorum intersit cognoscere* (Camden: *Annales ...*, s. 414).

prosa: ingen citater og ganske få diskussioner og henvisninger til andre forfattere.¹⁹ Og hos de historikere i det 16.-17. årh. der som Pontanus forener en berettende og en tematisk skildring i samme nationalhistorieværk, er citater og diskussioner også sjældne i den berettende del.

Princippet om stilistisk ensartethed er som sagt klassisk (det ses fx hos de tre store romerske historikere Sallust, Livius, Tacitus). Det var et væsentligt træk i de italienske renæssancehumanisters klassicerende historiografi i det 15. årh., et udtryk for at historieskrivning var hvad vi ville kalde kunstprosa.²⁰ Når Pontanus så eklatant bryder med det klassiske princip om at omskrive alt til en ensartet prosa, er det et signal om at hans værk, også den berettende del, snarere skal rubriceres som sagprosa, ligesom de antikvariske fremstillinger; for nylatinsk sagprosa, eller videnskabelig prosa, var meget rig på citater. Det samme kan siges om ordforrådet. Hvor renæssancehumanisterne holdt sig til et klassisk ordforråd, er Pontanus mere åben for senere tiders latin og indflydelse fra folkesprogene. Og denne åbenhed er karakteristisk for nylatinsk sagprosa.

Camden så også en anden forskel mellem en antikvarisk, tematisk, fremstilling og en berettende. Det gælder stofudvælgelse. Hans *Annales* er stort set koncentreret om dronningen, diplomati, krige, politiske forhandlinger. Pontanus, derimod, inddrager også i den *berettende* fremstilling, hvor dog kongerne udgør skelettet, stof der ligger uden for den politisk-militære sfære, om fx handel og opfindelser. Det er ikke emner han systematisk forfølger, men tilsyneladende stof han er faldet over. Han er heller ikke fremmed for at tage tekstkritiske, genealogiske og etymologiske diskussioner op.

Også på det punkt virker han atypisk i forhold til sin samtids nationalhistorier. Fokuseringen på den politiske sfære (i bred forstand, incl. krige, diplomati, beslutningstagernes motiver) præger de berettende dele af de 16.-17. årh.s nationalhistorier jeg kender. Buchanan, hvis værk om Skotland også var kendt og benyttet af Pontanus, bringer en sigende undskyldning, da han en enkelt gang foretager en digression: »skønt jeg har sat mig for ikke at lade mig afspore fra den sammenhængende fremstilling af begivenhederne.« Så denne afsporing er en undtagelse. Det drejer sig om er den sammenhængende fremstilling – fokus er på individerne, beslutningstagerne. Buchanan er på linje med det 15.

¹⁹ Niels Krag: *Annalium libri VI*, Ed. Hans Gram, København 1737 (skr. o. 1600).

²⁰ Eksempler er Leonardo Brunis *Historiae Florentini populi* (fuldført o. 1440), Poggio Bracciolinis *Historiae Florentini populi* (skr. 1454-59, først udgivet på latin 1715), Giovanni Simonettas *Rerum gestarum Francisci Sfortiae libri XXXI* (1479).

årh.s italienske renaissancehumanistiske historiografi – og med traditionen fra de klassiske historikere, som humanisterne så som deres forbilleder.

Pontanus benyttede en mængde kilder i sin *Danmarkshistorie*, primært selvfølgelig ældre tekster. Det gav ham nye indsigter. Fx er han i stand til at give en helt anden skildring af vikingetiden end Saxo havde gjort i sin *Danmarkshistorie* 400 år tidligere, fordi han inddrager engelske, tyske og franske middelalderhistorikere, som var blevet udgivet i løbet af 1500-tallet. Og noget af det opsigtsvækkende ved hans værk er at han forlader Saxos sagnhistorie som han ikke nærer tiltro til og i stedet skriver Danmarks tidlige historie ud fra en mængde klassiske tekster. Interessant nok er Buchanan, Camden, og andre samtidige nationalhistorikere ude i samme ærinde. Også de ønsker at punktere hjemlige sagnhistoriske myter på grundlag af klassiske vidnesbyrd. Camden erklærer programmatisk at han vil berette om romertiden i det gamle England »ikke ud fra vores egne sagn som det vil være futilt at skrive om og dumt at nære tiltro til; men ud fra antikkens ufordærvede litterære mindesmærker.«²¹ Disse forsøg på at forlade hjemlige historiske traditioner kan ses som endnu en følge af den stadig voksende teksthorisont.

Som det vil være fremgået, mener jeg at Pontanus' *Danmarkshistorie*, også dens berettende del, er påvirket af de samtidige antikvarisk-tematiske landebeskrivelser og dermed afgørende præget af renessancens klassikeropdagelser og trykkekunstens udbredelse.

Meursius

Meursius' værk er også afgørende præget af renaissancehumanisternes klassikerfund, men på en helt anden måde. Humanisternes interesse for den antikke litteratur var ikke bare styret af et ønske om at uddrage oplysninger. Renaissancehumanismen var først og fremmest et pædagogisk program, der hyldede det ciceronianske ideal at forene veltalenhed og viden. Den veltalenhed, eller stil, man tilstræbte, var den klassiske latinske. Humanisterne udviklede en historisk bevidsthed om latinens udvikling, blev i stand til at skelne mellem klassisk og senere tiders latin; de tog afstand fra middelalderlatin og søgte at imitere det klassiske latin. Langt ind i det 17.-18. årh. var den latinske kunstprosa præget af en klassicerende purisme, og det gælder også Meursius' *Danmarkshistorie*. På dette punkt ligger Meursius tæt op ad det 15. årh.s

²¹ ... non e fabellis nostris quas vani esset scribere, et stulti credere: sed ex incorruptis priscae antiquitatis monumentis summatim, et carptim hic perstringere (Camden: *Britannia* ..., s. 38).

humanisthistoriografi. Men Meursius' syntaks udviser en vis påvirkning fra Tacitus, hvis korte prægnante stil netop blev dyrket blandt historikere omkring 1600. Det ser man fx i Niels Krags Christian III og, grænsede til det uforståelige, i Daniel Heinsius' skildring af krigsbegivenheder i Belgien i 1629.²²

Men selv om Tacitus for Meursius spiller en større rolle som stilistisk inspirator end han gjorde for humanisterne i det 15. årh. da alle hans værker endnu ikke var blevet kendt, deler de altså dette klassicerende sproglige ideal. Også mere overordnet stilistisk er der væsentlige lighedspunkter mellem Meursius' *Danmarkshistorie* og de tidligere renæssancehumanister. Meursius bringer ingen citater. Alt er omskrevet til en ensartet prosa. Han henviser meget sjældent til andre historikere og diskuterer kun ganske sporadisk sine oplysningers rigtighed. Det er med til at gøre Pontanus' og Meursius' danmarkshistorier markant forskellige. I modsætning til Pontanus følger Meursius det som Camden kalder »historieskrivningens love.«

Som nævnt gælder det også de fleste samtidige nationalhistorier. Og Meursius' *Danmarkshistorie* ligner også disse værker ved at koncentrere sig om den politiske sfære. Danmarks historie hos ham er de danske kongers historie. Han giver ikke engang en geografisk præsentation af Danmark. Også på det punkt, i koncentrationen om politik, repræsenterer han en tradition tilbage til det 15. årh.s italienske renæssancehumanister, som på deres side, som nævnt, fandt forbilleder i de klassiske værker af Thucydid, Polyb, Livius, Sallust og efterhånden også Tacitus. Faktisk kan man måske sige at renæssancehumanisterne og deres efterfølgere i det 16. årh. såsom Buchanan, Camden, Krag og Meursius er mere fokuserede på det rent politiske end deres klassiske forbilleder, som tillader sig en digression i ny og næ.

Denne klassiske historiografiske tradition, med dens kunstprosa og fokusering på politisk handling, har et stærkere moralsk præg end de antikvarisk orienterede værker. Det er endnu en væsentlig forskel mellem Meursius' og Pontanus' danmarkshistorier. Det kan illustreres i Camdens to forord, til henholdsvis det berettende, samtidshistoriske *Annales* og til det antikvariske, tematiske *Britannia*.

I forordet til *Annales* fremhæver Camden at han har kaldt sit værk op efter Tacitus', og at han følger ham i emnevalg og formål; han skriver om »fornemme« eller »storslåede« begivenheder (*res illustres*), og formålet er at forhindre at ædelhed bliver glemt, og at få ondskabsfulde

²² *Rerum ad Sylvam-Ducis atque alibi in Belgio aut a Belgis anno 1629 gestarum Historia*, Leiden 1631.

ord og handlinger omgivet med en sådan vanære i eftertiden at de tjener til afskrækkelse.²³ Det er altså den klassiske eksempeltanke som Camden her gør til sin. Af historien kan man lære om hvordan man selv skal handle. I *Britannias* forord finder vi andre toner slået an. Her er det viden om fædrelandet Camden angiver som mål: Der er nogle der finder hele dette antikvariske studium uden perspektiv, siger han, men de må forstå at man bør vide mest muligt om sit fædreland, ellers er man som en fremmed i sit eget land, som en gæst i sin egen by.²⁴

Annales, den berettende fremstilling, præsenteres altså som didaktisk, baseret på eksempeltanken, vi kan lære af historien. Eksempeltanken kan have forskellige former. Meursius er fx explicit (»heraf kan vi lære«), mens Camden lader belæringen fremkomme indirekte. Det der skal uddrages som lære kan også være af forskellig art, politisk, etisk, religiøs, psykologisk. Det er en synsmåde som understreger ligheden mellem før og nu, at samme situationer dukker op til forskellige tider. Det er også en synsmåde som placerer årsager hos mennesket, fokuserer på individer. I en antikvarisk beskrivelse, og i en berettende fremstilling med antikvariske træk som Pontanus' *Danmarkshistorie*, er der en tendens til at det moralsk-didaktiske, det eviggyldige og tilbagekommende, kommer i baggrunden, fordi der fokuseres på det fortidige som noget fortidigt og anderledes og partikulært – fx om de gamle germanere, herunder danskere, kun drak øl og ikke vin, om Thule hos de gamle er det moderne Island, om normannerføreren Rollo kom fra Norge eller Danmark, for at tage et par af Pontanus' yndlingstemaer. Som man vil forstå er der masser af patriotisk potentiale i sådan nogle »partikulære« emner. Man kan godt sige de har en underliggende moral. Men de er ikke moralsk-belærende i den forstand at de rummer eksempler for handling (til efterfølgelse eller afskrækkelse).

Meursius' *Danmarkshistorie* er altså skrevet i en ensartet klassicerende prosa uden citater og med få diskussioner om oplysningers rigtighed, den fokuserer på handlende personer (især konger), og den har et stærkt moralsk præg; og alt dette deler den, så vidt jeg kan se, med de fleste latinske berettende historieværker i det 16. årh. og med den tidlige renæssancehumanistiske historiografi i Italien. Disse tre aspekter

²³ *Annalium nomine inscripsi, quod quæque in suum annum retulerim, quod res illustres Annalibus mandandas, Tacitus docuerit; et eorum munus esse præcipuum, ne virtutes sileantur, vtque prae dictis factisque, ex posteritate, et infamia metus proponatur*, (Camden: *Annales* ..., forord A4v, cf. Tacitus: *Annales* 3, 65).

²⁴ *Si qui vero sint, qui in vrbe sua hospites, in patria sua peregrini, et cognitione semper pueri esse velint, sibi per me placeant, sibi dormiant, non ego illis hæc conscribo, non illis vigilo* (Camden: *Britannia* ..., forord A4v).

hænger sammen. For mange diskussioner i en historisk fremstilling om sagforhold, om hvad der faktisk fandt sted, afsporer fra en moralsk belæring. Hvis pointen er at vise at en eller anden handlede forkert eller uklogt (om det så er ud fra en moralsk eller mere politisk vurdering), eller om nogen har lidt uretfærdigt, skulle der nødvendigvis være nogen særlig diskussion om præmisserne, om hvorvidt det overhovedet foregik sådan. Derimod står en sådan vurdering mere overbevisende frem hvis episoden er berettet klart og effektivt.

Selv om Meursius' didaktiske orientering altså kan siges at være gængs, er der også særlige påvirkninger der gør sig gældende. Meursius' moraliseren, med dens stærke kristne tone, ligner den man finder i Melanchthons verdenshistorie, Carions krønike, der blev meget udbredt i sidste del af det 16. årh.²⁵ Meursius uddrager ofte læresætninger om magt, især eneherskermagt, og det skal formentlig ses i sammenhæng med den samtidige interesse for Tacitus, ofte kaldet tacitisme, hvor ønsket om at nå frem til maksimer om magtens væsen stod centralt. Og denne interesse for almengyldige politiske regler afspejles også i den vægt man i undervisningen lagde på historisk læsning i det 16.-17. årh. Især i adelsuddannelsen blev de klassiske historikere læst med det formål at bibringe de vordende statsmænd og diplomater politisk indsigt. Også i samtidige historieteoretiske afhandlinger betones historieskrivningens politisk-didaktiske funktion, fx i Meursius' ven Gerardus Vossius' skrift *De historia* fra 1623. Historieskrivning drejer sig om handlinger, siger han, og den skal kunne være til gavn for menneskelivet generelt og mere specielt for ledelse af hjem, skole, kirke og stat. Et sådant syn lægger op til en politisk fokuseret historieskrivning, og det synes som nævnt også en stor del af den tidlige moderne historieskrivning at være.

Kontinuiteten fra middelalderen

Det er efterhånden blevet almindeligt at lægge vægt på kontinuiteten mellem middelalderen og renaissancehumanisterne. Inden for historiografien gælder det at meget middelalderlig historiografi var humanistisk i den forstand at den orienterede sig efter klassiske forbilleder. Nogle middelalderlige historieværker, fx Dudo af St. Quentin's nor-

²⁵ Første del af Melanchthons verdenshistorie udkom 1558-60. Den er en latinsk bearbejdelse af Johann Carions tyske verdenshistoriske oversigt fra 1532. Melanchthons svigersøn Caspar Peucer videreførte Melanchthons version og udgav den samlede latinske verdenshistorie, stadig under navnet *Chronicon Carionis*, i 1572.

mannerhistorie *De moribus et actis primorum Normanniæ ducum* (skr. før 1017), de store korstogshistorier²⁶ og Saxos *Gesta Danorum* (skr. o. 1200), er holdt i en ensartet prosa uden eller med forholdsvis få citater. Meursius fremhæver selv Saxos sans for stilistisk enhed, som forklaring på at Saxo ikke bringer nogle årstal.²⁷ Og den dermed sammenhængende *interpretatio Romana*, altså det forhold at fænomener udtrykkes i termer fra romersk historie, findes også i mange middelalderhistorier. Widukinds Sachserhistorie er et eksempel på imitation af Sallust, både sprogligt og i dens *interpretatio Romana*.²⁸

Men klassicismen er snævrere i den tidlig moderne historieskrivning, kanon af efterlignelsesværdige forfattere periodisk mere afgrænset. Den klassiske purisme som vi finder hos Meursius, hører ikke middelalderen til. Den er et udpræget renæssancefænomen som udspringer af det større overblik over latinens udvikling. Noget lignende kan siges om citatpraksis. Taget over én kam er middelalderlige historikere mere parate til at indsætte citater, fx af dokumenter eller passager fra andre historikere. Dette forhold har givetvis at gøre med tekstens usikre liv i en håndskriftkultur. Man kunne ikke bare henvise læseren til en udgave. Men hertil bør tilføjes at også de tidlige renæssancehumanister levede i en håndskriftkultur. Deres bevidste undgåelse af citater, deres bearbejdelse af dokumenter og andre kilder, må ses som et udslag af deres klassicerende idealer.

Orienteringen mod den romerske litteratur, brugen af romersk litteratur som referenceramme, er noget af det der binder middelalderlig og tidlig moderne historiografi sammen. I det 11. og 12. årh. blev der skrevet en række »folkeslagshistorier« eller »nationalhistorier«, historieværker der skildrede et »folks« oprindelse og historie. Typisk blev disse folk relateret til klassisk historie, fx ved at deres oprindelse blev knyttet til Trojas fald. Disse Trojamyter havde man travlt med at punktere i det 15.-16. årh. Men det var ikke blevet mindre vigtigt at knytte en nations tidlige historie til den klassiske verden. Det ser vi hos Pontanus, Bucha-

²⁶ Fx Robert Munks *Historia Iherosolimitana* (skr. før 1118), Baldric of Bourgueils *Historia Iherosolimitana* (skr. c. 1110), Guibert of Nogent's *Gesta Dei per Francos* (skr. ca. 1104-8), William af Tyrus' *Chronicon* (skr. ca. 1185).

²⁷ Det er denne stilsans, mener Meursius, der fik Saxo til at afstå fra at anføre årstal: Det kunne han have gjort i den senere del af værket, men da det ikke var muligt for den tidligste histories vedkommende, foretrak han af æstetiske grunde at lade helt være. – Denne udredning er en del af Meursius' svar til en ukendt adelsmand der kritiserede Meursius for at bringe for få årstal: 'Ioannis Meursi ad adnotationes viri illustris a Domino Cancellario sibi communicatas responsio' (trykt i Meursius' *Opera Omnia* (Firenze 1741-63), IX, col. 1131).

²⁸ *Rerum gestarum Saxoniarum libri tres* (skr. ca. 955).

nan, Camden og andre. Når sådanne nordeuropæiske historikere fylder deres værker med referencer til klassiske vidnesbyrd om den pågældende lokalitet, vidnesbyrd der viser at den var en kendt størrelse i den græsk-romerske oldtid, er det en ideologisk pointe, som kun giver mening inden for et humanistisk paradigme, og i den forstand kan man tale om en fælleshumanistisk referenceramme fra middelalderen helt ind i oplysningstiden. Holberg, fx, begynder, ligesom Pontanus, sin *Danmarks Riges Historie* (1732-35) med de gamle cimbreres kamp mod den romerske hærfører Marius. På det punkt repræsenterer både Meursius og Pontanus, på forskellige måder, en kontinuitet tilbage til middelalderen.

Bibelen er selvfølgelig en anden fælles referenceramme i middelalderen og tidlig nyere tid. Kristendommen spiller hos nogle tidlige moderne historikere en stor rolle, især efter Reformationen. Det gælder fx Meursius. I nogle former for middelalderhistoriografi er Biblen, altså den latinske Vulgata, imidlertid også en væsentlig sproglig inspirationskilde, fx for Bedas *Historia Ecclesiastica* (c. 730) og for en del af kortsogshistorierne, og den funktion kan den vistnok siges at miste helt med renaissancehumanismen.

Det er et commonplace om middelalderlige historikere at de »viser ringe forståelse for historisk forandring. De var ude af stand til at forestille sig at nogen tidligere periode var egentlig forskellig fra deres egen,« som det hedder i Encyclopædia Britannicas artikel om historiografi. Formuleret så bastant er det et udsagn der inviterer til at blive modsagt. Der er mange spredte eksempler på antikvarisk interesse i middelalderen, og selv om det måske ikke i sig selv behøver være udtryk for en »forståelse for historisk forandring« viser det i hvert fald en opmærksomhed over for fortiden som noget anderledes. Fx var Roms ruiner en stadig kilde til nysgerrighed, og en række beskrivelser af dem, de såkaldte Mirabilia, blev skrevet gennem middelalderen.²⁹ Geoffrey af Monmouths fantasifulde forklaring af Stonehengemonumentet (bragt fra Irland af troldmanden Merlin) er et andet eksempel.³⁰ William af Malmesbury beskriver i sin englandshistorie et gravmonument ved kirken i Glastonbury nøje, og foreslår at navnene i en indskrift har forbindelse med navnene på nærliggende lokaliteter.³¹ Saxo opregner forskel-

²⁹ Herom fx i F. Gregorovius: *Geschichte der Stadt Rom im Mittelalter* (ed. W. Kampf), München 1988, I, s. 698ff. (1. udg. 1859ff).

³⁰ Geoffrey of Monmouth: *Historia Regum Britanniae* (ed. N. Wright), Cambridge 1985, s. 90ff. (skr. ca. 1139).

³¹ William af Malmesbury: *De gestis regum Anglorum* (ed. Stubbs), London 1887, s. 24-26 (skr. ca. 1120).

lige slags overmenneskelige troldmænd i det ældste Danmark³² – for bare at nævne nogle eksempler.

Men spredt var det. En middelalderlig historiker havde ikke mulighed for at foretage systematiske indsamlinger hverken af tekster eller ikke-litterære vidnesbyrd om fortiden. Det må fremhæves som et centralt træk ved renæssancehumanismen at der i takt med den større viden om fortiden og større tilgængelighed af tekster udvikledes en øget bevidsthed om fortiden som anderledes, og en interesse for at historicere flere og flere områder af menneskelivet. Det viser sig bl.a. i de nationalantikvariske beskrivelser hos Camden, Buchanan og Pontanus, og det viser sig også i den berettende del af Pontanus' historie. Det viser sig også i de mere specialiserede antikvariske studiers blomstring i det 16.-17. årh.

Med andre ord vil jeg gerne fremhæve Pontanus' forskellighed fra middelalderlig historieskrivning. Det at han har så mange flere tekster til sin rådighed end man kunne have før trykkekunstens udbredelse, både antikke, middelalderlige og samtidige, gør at han kan stille nye spørgsmål om Saxos troværdighed, beskæftige sig med emner om fx sprog og politisk organisering som man ikke finder hos middelalderhistorikere, bore sig ned i spørgsmål som hvad de gamle mente med Thule, om goter og geter er de samme folk mm.

En anden forskel mellem den spæde antikvariske interesse i middelalderen og den meget stærkere i den tidlige moderne periode skal illustreres med et eksempel. I Theoderiks norges historie fra slutningen af 1100-tallet findes en diskussion om kæmper i gamle dage.³³ Også Pontanus tager dette spørgsmål op. Først må man jo understrege ligheden, at både Theoderik og Pontanus finder emnet værd at diskutere, og begge anser det for givet at der fandtes kæmper i gamle dage. Det har belæg i Genesis (kap 6). Både Pontanus og Theoderik anfører en række andre gamle teksters vidnesbyrd som belæg, og det er et udtryk for deres fælleshumanistiske, og fællesbibelske, univers, for den autoritet de tillægger de gamle tekster. Theoderik påberåber sig Plinius og Hieronymus. Og så har han en trumf. Han kan berette at man for ikke så mange år siden i Rom fandt en grav med det balsamerede lig af Pallas (som det fremgik af en indskrift), en af de store krigere i Vergils Aeneide. Han var, kunne man se, exceptionel stor. Så pudsigt som histo-

³² Saxo Grammaticus: *Gesta Danorum* (ed. J. Olrik & H. Ræder), Kbh. 1931, I, 5 (skr. ca. 1200).

³³ Theodricus Monachus: *Historia de antiquitate regum Norvagensium* (kap. 18). Trykt i *Monumenta Historica Norvegiæ* (ed. G. Storm), Kristiania 1880, s. 1-68.

rien kan forekomme, er det dog et eksempel på at materielle fund indrages i en middelalderlig argumentation.

Pontanus har, som man kunne forvente, langt flere vidnesbyrd at hænge sit synspunkt op på, altså det at der fandtes kæmper i gamle dage. Men den virkelig interessante forskel er at han derpå går ind i en diskussion med en samtidig historiker, islændingen Arngrímur Jónsson, om et specielt aspekt af kæmpe-problematikken. Pontanus gengiver Arngrímurs teori, fremsat i islandshistorien *Chrymogæa* I, 4 (1609), at skandinavernes forfædre var kæmper, i sin tid udvandret fra Kanaan; og han nævner at Arngrímur havde støttet sig til en anden samtidig historiker der havde lanceret ideen om en kananitisk udvandring af kæmper til Tyskland og naboregionerne. Pontanus anfører to modargumenter mod teorien om en sådan tidlig kæmpeudvandring til Tyskland og Skandinavien: 1. Det er klart fra Saxo at ikke alle de gamle danskere var kæmper; 2. Der findes intet klassisk belæg for en sådan udvandring. Det er langt fornuftigere, hævder Pontanus, at holde sig til den gængse opfattelse at Noahs søn Japhet er europæernes stamfar.³⁴

Diskussionen er én af Pontanus' mange diskussioner i *Danmarkshistorien* med sin egen tids lærde; den viser hvor hurtigt nye teorier blev genstand for opmærksomhed i den lærde republik. Ja, man kan sige at den illustrerer eksistensen af en lærd republik, som netop er et »tidlig moderne« fænomen, hvis fremkomst var betinget af den trykte bog: Det var et internationalt, polyhistorisk forum af lærde med adgang til de samme gamle og nye tekster, på grundlag af hvilke de på tværs af europæiske grænser kunne diskutere, på latin, de samme nye teorier, på tryk og i private breve. Det var med til, sådan som det ses i kæmpe-eksemplet, at gøre diskussionen langt grundigere og hurtigere og mere specialiseret end meningsudveksling om lærde emner kunne være i middelalderen.

Men Theoderiks kæmpe-diskussion er altså også et udtryk for at man i middelalderen kunne interessere sig for fortiden som noget andet end nutiden, selv om det kun fik spredte nedslag i historieskrivningen. Og selv om man med rette fremhæver renæssancehumanisternes indsigter på dette felt, findes der også »tidlig moderne« historieskrivning der behandler nutid og fortid, også den fjerne, som noget aldeles ens. Det gælder Meursius' *Danmarkshistorie*. Den udviser en eklatant mangel på »interesse for historisk forandring.« Det ligger som sagt i den moraliserende synsvinkel at man lægger vægt på det konstante i historien; og

³⁴ Pontanus: *Rerum Danicarum Historia* (1631), s. 56-57.

den manglende interesse for, eller vægt på, fortidens forskellighed hører måske snarere en bestemt type historiografi til, den moralske, individorienterede, end en bestemt periode.

Det særlig kristne islæt hos Meursius, hvor Guds indgriben ofte notes, er noget man finder rundt omkring i middelalderhistoriografien, fx i korstogshistorierne. Men der er også værker hvor Guds indgriben eller dom sjældent eller aldrig bruges som forklaring. I den tidlig nyere tids historieskrivning kan man tale om en tilsvarende spændvidde. I de italienske renaissancehumanisters historieskrivning forklares begivenheder næsten altid i menneskeligt regi, mens det kristne islæt blev stærkt markeret i den protestantiske historiografi, fx som sagt i Melanchthons verdenshistorie, som formentlig var en, måske indirekte, inspirationskilde for Meursius.

Meget middelalderlig historiografi er individorienteret og fokuserer som Meursius på, i bred forstand, politiske handlinger, på konger og krige. Men de fleste forfattere af nationalhistorier, fx Saxo, Dudo, Paulus Diaconus, Theoderik, Orderic Vitalis, Arnold af Lübeck er dog ikke så eksklusivt politiske, foretager digressioner om mange forskellige slags emner, inddrager kirkeligt stof, fortæller om andre folkeslag, indeholder, især i den tidlige historie, episoder der ikke involverer konger og andre beslutningstagere. Det er noget af det man plejer at fremhæve om renaissancehumanisterne, at de skrev klart afgrænset politisk historie, og det gælder også Meursius. Mellem de store middelalderlige nationalhistorier og den humanistiske historiografi ligger også senmiddelalderens teoretiske debat om politik, fx herskeridealer og forholdet mellem pave og kejser, hvad der måske også er med til at forklare renaissancehumanisternes mere eksklusivt politiske fokus. Det nye kendskab til de klassiske, politisk reflekterende historieskrivere Polyb og Tacitus har uden tvivl trukket i samme retning. – Også i de mange historieteoretiske afhandlinger i det 16.-17. årh. understregedes, som nævnt, historiens politisk-didaktiske funktion.

Man kan altså godt finde middelalderlige nationalhistorier der har et vist encyclopædisk præg og i den forstand ligner Pontanus' *Danmarkshistorie*. Og noget af hans emnemæssige bredde stammer fra middelalderlige årbøger, som indirekte er hans kilde mange steder. Hans omfattende citatpraksis giver også hans værk en vis lighed med mange middelalderhistorier. Men det er efter min opfattelse vigtigere at understrege den forskel mellem Pontanus' *Danmarkshistorie* og dens middelalderlige forgængere der ligger i teksttilgængelighed, mulighed for at tage nye emner op, diskutere med samtidige osv. Af de samme grunde, med modsat fortegn, kan Meursius' *Danmarkshistorie* siges at betegne et

mindre brud med middelalderlig historiografi. Her er ikke mere opmærksomhed på modstridende oplysninger i kilderne end man kan finde hos en middelalderhistoriker, her er ingen spor af den lærde republiks udvekslinger, her er ingen nye spørgsmål på tværs af kilderne, ingen spørgsmålstegn ved Saxos sagnhistorie. Samtidig er den selvfølgelig også præget af samtidige trends, af tacitismen med dens vægt på almene politisk-moralske emner, af protestantismen, af en klassisk-latinsk purisme, og af et gennemført princip om ensartet stil uden citater, som er sjældent i middelalderen men dog findes, fx hos Saxo.

Lad mig til slut understrege det fælleshumanistiske aspekt, det at man, alle forskelle til trods, orienterede sig efter klassiske forbilleder hvad enten man skrev en nationalhistorie omkring 1200 eller omkring 1600. Det kunne man gøre på forskellig måde, både i middelalderen og tidlig nyere tid. Meursius og Saxo gjorde det ved at bearbejde deres fortælling om Danmarks historie til ensartet klassicerende prosa, og denne vægt på *eloquentia* er med til at opbygge deres autoritet; den viser indirekte deres fortrolighed med klassiske forfattere. Pontanus og Theoderik gjorde det ved mængder af citater og henvisninger til antikke forfattere. Deres lærdom kommer direkte til udtryk. Antikke forfattere er stadig for Pontanus og hans samtidige, omend ikke ufejlbarlige, så dog udgangspunktet for videnskabelig diskussion. Medlemmerne af den lærde republik var, som en moderne Momigliano-elev Anthony Grafton har udtrykt det, »defenders of the text,« deres videnskabelige debatter, også inden for naturvidenskab, tog udgangspunkt hos de gamle autoriteter.³⁵ Momiglianos skelnen mellem retorisk udarbejdet, belærende historieskrivning og informationsrig, forskningspræget historieskrivning kan altså inden for dette fælleshumanistiske paradigme beskrives, bl.a., ved historikernes måde at forholde sig til antikke forfattere på, som informationskilder eller som stilistiske forbilleder.

Eftertiden, danske historikere i det 18. og 19. årh. forsåvidt de interesserede sig for Pontanus og Meursius, vurderede Pontanus højest. Men det betyder jo ikke at Meursiusmodellen, den moraliserende, korte og klare oversigt, ikke også havde en fremtid, bl.a. i skolebøger som Ove Mallings *Store og gode handlinger af danske, norske og holstenere* fra 1777 og vel også i meget af det 19. årh.s folkeopdragende, nationale historieskrivning.

³⁵ A. Grafton: *Defenders of the Text. The Traditions of Scholarship in an Age of Science 1450-1800*, Harvard 1991.

SUMMARY

The Histories of Denmark
by Johannes Pontanus and Johannes Meursius

REFLECTIONS ON THEIR PLACE IN THE HISTORY
OF HISTORIOGRAPHY

In the course of the 1630s no less than two Latin histories of Denmark were published, both written by authors who were engaged as historiographers by the Danish king Christian IV, the *Rerum Danicarum Historia* by Johannes Pontanus (1631) and the *Historia Danica* by Johannes Meursius (1630-38). The two works are in many respects surprisingly different, not in their overall political message but in their literary and historiographical approach.

In Pontanus's history the chronological narrative is followed by a substantial thematical presentation of European regions, e.g. William Camden's *Britannia* (1586). They were influenced by the antiquarian studies in the Greek-Roman past, which had been given new life by the Renaissance humanists and which had further profited from the increasing availability of printed texts. These thematically organized presentations of single regions are characterized by their wealth of subjects, by large numbers of quotations, and by their many discussions about the truth of the information given in various sources. Interestingly, these features are found not only in the thematical part of Pontanus's work, but also in the chronological narrative. He has dispensed with the classical historiographical ideal of stylistic unity.

Meursius, on the contrary, brings no quotations from other texts and rarely discusses the information he gives. His Latin is strictly classicizing. He confines himself to the subjects of kings and politics, focusing on the timeless aspects of history, on individuals and their actions as moral examples. His work is marked by Protestantically coloured judgements combined with general reflections on the nature of power, inspired as it seems by the contemporary interest in Tacitus.

Thus both works bear witness to the influence of Renaissance humanism: Pontanus applies an antiquarian approach to his treatment of the Danish past and present, while Meursius adheres to classical stylistic norms. Nevertheless, Meursius's work, though clearly influenced by contemporary trends, marks a lesser break with medieval historiography than that of Pontanus. The wide range of subjects taken up by Pontanus and his thorough discussions of single topics testify to his having access to a large number of texts, classical medieval and modern, made available to the learned world by the printing press in the course of the sixteenth century.